

Η αρχή «ο ρυπαίπων πληρώνει» και η Οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη ως βασικό εργαλείο για την αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημιάς

Βίκυ Ι. Καραγεώργου
Επίκουρη Καθηγήτρια
Παντείου Πανεπιστημίου

Οι βασικές αρχές του ενωσιακού δικαίου περιβάλλοντος

- **Άρθρο 191 παρ.2 ΣΛΕΕ**
- 1. Η αρχή της πρόληψης
- Λήψη μέτρων για την αποφυγή της περιβαλλοντικής ζημιάς παρά για την αποκατάστασή της
- 2. Η αρχή της προφύλαξης
- Λήψη μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας παρά την ύπαρξη επιστημονικής αβεβαιότητας
- 3. Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει»
- 4. Η αρχή της «καταπολέμησης της ρύπανσης στην πηγή»

Η αρχή ο ρυπαίνων πληρώνει-Η γέννηση της αρχής

- Η αρχή αναφέρθηκε για πρώτη φορά σε σχετική σύσταση του ΟΟΣΑ (*Recommendation of the Council on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies*, 26 May 1972, C(72)128)
- Στο 3^ο Πρόγραμμα Δράσης της ΕΕ για το περιβάλλον αναφέρεται ότι η εφαρμογή της αρχής αποσκοπεί στο να αποτελέσει ένα κίνητρο για την μείωση της ρύπανσης και για την προώθηση φιλικών προς το περιβάλλον προϊόντων και τεχνολογιών
- Κατοχύρωση στο άρθρο 16 της Διακήρυξης του Ρίο
- Η Σύμβαση του Λουγκάνο σχετικά με την αστική ευθύνη για ζημιές που οφείλονται σε επικίνδυνες δραστηριότητες στον τομέα του περιβάλλοντος, η οποία δεν ετέθη σε ισχύ, θέσπιζε ένα καθεστώς αστικής ευθύνης για την περιβαλλοντική ζημιά

Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» -βασικό κανονιστικό περιεχόμενο-1

- -Το βασικό κανονιστικό περιεχόμενο της αρχής συνίσταται στο να αναλάβει το κόστος αποκατάστασης μιας ζημιάς που έχει προκληθεί στο περιβάλλον αυτός που την έχει προκαλέσει. Αντιστοίχως, το κόστος των μέτρων για την πρόληψη επικείμενης ζημιάς στο περιβάλλον, οφείλει να το αναλάβει αυτός που συνεπεία των ενεργειών του, επίκειται η πρόκληση της ζημιάς (αρχή που σχετίζεται με την κατανομή του κόστους-cost allocation principle).
- Η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει» θα πρέπει να ειπωθεί συνδυαστικά με την αρχή της πρόληψης υπό την έννοια ότι ο βασικός σκοπός της είναι να ενθαρρύνει, μέσω της χρήσης των κατάλληλων εργαλείων, τους ρυπαίνοντες να μειώσουν τα επίπεδα της ρύπανσης, αντί να πληρώνουν σχετικά τέλη (ΔΕΕ C-534/13, Fifa Group, σκέψη 40)

Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» -Βασικό κανονιστικό περιεχόμενο-

2

- Η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει» αποσκοπεί επίσης στην εσωτερικοποίηση του κόστους (internalization), το οποίο αφορά την πρόληψη της ρύπανσης, αλλά και στην λήψη μέτρων ελέγχου και αποκατάστασης, καθώς και την ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού κόστους, το οποίο θα πρέπει να αντικατοπτρίζεται στις τιμές των σχετικών με το περιβάλλον αγαθών και υπηρεσιών –πρόκειται για την εκδοχή εκείνη της αρχής που σχετίζεται με την αποδοτικότητα στην κατανομή του κόστους (Lindhout The Polluter Pays Principle: Guidelines for Cost Recovery and Burden Sharing in the Case Law of the European Court of Justice, Utrecht Law Review, 2014)
- Η αρχή αποτελεί επίσης μια έκφραση της αρχής της ευθυδικίας (equity) υπό την έννοια ότι το κόστος αποκατάστασης της ζημιάς το επωμίζεται αυτός που την έχει προκαλέσει, και όχι το κοινωνικό σύνολο.

Η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει» στο πλαίσιο της σχετικής νομολογίας του ΔΕΕ-1

- **Α. Πρώτο ζήτημα : Ποιος θα πληρώσει τα σχετικά τέλη για την πρόκληση της ρύπανσης?-Μόνον αυτοί που έχουν συμβάλει στην πρόκλησή της**
- **Στην υπόθεση Pontina Ambiente (ECJ Ruling Case C-172/08, Pontina Ambiente, 2010, σκέψεις 37-39), το Δικαστήριο έκρινε ότι το σχετικό κόστος για την λειτουργία ενός χώρου υγειονομικής ταφής απορριμμάτων, θα πρέπει να καταβάλλεται από αυτούς που έχουν εναποθέσει απορρίμματα στον χώρο αυτό για επεξεργασία. Επίσης, αν και το κράτος μέλος μπορεί να θεσπίσει ένα τέλος επί των αποβλήτων το οποίο καταβάλλει ο φορέας εκμετάλλευσης χώρου υγειονομικής ταφής αποβλήτων και ανακαταβάλλεται σε αυτόν από τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης που αποθέτουν απόβλητα στον χώρο υγειονομικής ταφής, εντούτοις η εν λόγω επιβολή τελεί υπό την προϋπόθεση ότι ο φορολογικός αυτός μηχανισμός συνοδεύεται από μέτρα που εξασφαλίζουν **ότι το τέλος ανακαταβάλλεται πράγματι και εντός σύντομης προθεσμίας**, προκειμένου ο εν λόγω φορέας εκμετάλλευσης να μην επωμίζεται υπερβολικές λειτουργικές επιβαρύνσεις και να μην παραβιάζεται έτσι η αρχή ο ρυπαίνων πληρώνει**

Η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει» στο πλαίσιο της σχετικής νομολογίας του ΔΕΕ-2

- **Β. 2^ο ζήτημα :** Ποιο θα πρέπει να είναι το ύψος του τέλους που θα πρέπει να καταβάλουν οι ρυπαίνοντες?
- **ΔΕΚ Υπόθεση Standley (C-293/97):** Το βασικό ερώτημα που κλήθηκε να απαντήσει το δικαστήριο συνίσταται στο εάν η Οδηγία 91/676 για την προστασία των υδάτων από την νιτροϋπανση αγροτικής προέλευσης, έρχεται σε αντίθεση με την αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει», στο βαθμό που διακρίνονται οι αγρότες από τους λοιπούς ρυπαντές και καλούνται να καταβάλουν το κόστος της μείωσης της ρύπανσης των υδάτων από νιτρικές ουσίες, παρά το γεγονός ότι είναι γνωστό ότι η γεωργία είναι μια μόνον από τις πηγές πρόκλησης νιτροϋπανσης
- Το ΔΕΚ έκρινε ότι η Οδηγία 91/676 δεν θα πρέπει να έχει αποτέλεσμα οι αγρότες να αναλάβουν επιβαρύνσεις στις οποίες δεν συνέβαλαν. Εναπόκειται συνεπώς στα κράτη-μέλη κατά την εφαρμογή της Οδηγίας, να λαμβάνουν υπόψη και τις άλλες πηγές ρύπανσης και να μην επιβάλλουν στους αγρότες να καλύψουν κόστος για την μείωση της ρύπανσης περισσότερο από αυτό που είναι αναγκαίο (ήτοι από αυτό για το οποίο έχουν συμβάλει). (ECJ Ruling Case C-293/97, Standley 1999, σκέψεις 51-52).
- Υπό το πρίσμα αυτό, η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει» συνδέεται με την αρχή της αναλογικότητας.
- Κρίσιμη είναι η απόφαση για την ρύπανση από διάχυτες πηγές

Η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει» στο πλαίσιο της σχετικής νομολογίας του ΔΕΕ-3

- **Γ. Το ζήτημα του υπολογισμού του τέλους διαχείρισης αποβλήτων και της διαφορετικής συνεισφοράς των διαφόρων κατηγοριών ρυπαινόντων στην ανάκτηση του κόστους**
- Στην υπόθεση *Futura Immobiliare* (C-254/08), το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί σε σχέση με το εάν είναι συμβατή με την αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει» και το άρθρο 15 της Οδηγίας 2006/12, εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει για την χρηματοδότηση της υπηρεσίας διαχείρισης των αποβλήτων σχετικό τέλος, το οποίο υπολογίζεται βάσει εκτίμησης του όγκου των παραγομένων από τους χρήστες της εν λόγω υπηρεσίας αποβλήτων με συγκεκριμένα κριτήρια και όχι βάσει της ποσότητας των αποβλήτων που πράγματι αυτοί παράγαν και παρέδωσαν.
- Έχοντας ως αφετηρία το γεγονός ότι είναι δύσκολο να προσδιοριστεί η ακριβής ποσότητα των αποβλήτων που συλλέχθηκαν, το ΔΕΕ έκρινε ότι δεν αντιβαίνει στο ενωσιακό δίκαιο εθνική ρύθμιση, η οποία **προβλέπει ένα σύστημα που προσδιορίζει ορισμένες κατηγορίες παραγωγών αποβλήτων, στους οποίους επιβάλλεται τέλος υπολογιζόμενο με βάση τις εκτιμήσεις της ποσότητας των αποβλήτων που παράγουν, οι οποίες στηρίζονται σε συγκεκριμένα αντικειμενικά κριτήρια (όπως π. χ. η παραγωγική ικανότητα των κατόχων και η επιφάνεια των σχετικών ακινήτων) [σκέψη 51]**

Η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει» στο πλαίσιο της σχετικής νομολογίας του ΔΕΕ-4

- Επίσης, το Δικαστήριο έκρινε ότι η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διαμορφώνουν, σε συνάρτηση με διάφορες κατηγορίες χρηστών που καθορίζονται ανάλογα με την αντίστοιχη ικανότητά τους στην παραγωγή αστικών αποβλήτων, **τη συμμετοχή κάθε μιας από τις κατηγορίες αυτές στο συνολικό κόστος που απαιτείται για τη χρηματοδότηση του συστήματος διαχείρισεως και διαθέσεως των αστικών αποβλήτων.** (σκέψη 52)

Η πορεία προς την θέσπιση της Οδηγίας για την περιβαλλοντική ευθύνη

- Σημαντικά περιβαλλοντικά ατυχήματα, όπως το ατύχημα που συνέβη στην περιοχή Aznalcollar στην Ισπανία το 1998, και είχε ως συνέπεια την έκλυση 5 περίπου εκ. κυβικών μέτρων μεταλλευτικών αποβλήτων
- Τάση για υιοθέτηση περιβαλλοντικής νομοθεσίας μετά από περιβαλλοντικές καταστροφές
- Η ανάγκη για την προστασία της βιοποικιλότητας και των υδάτων
- Η προστασία της ανθρώπινης υγείας ως βασικός στόχος της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ (άρθρο 191 παρ.4 ΣΛΕΕ)
- Η κατοχύρωση της αρχής ο «ρυπαίνων πληρώνει» ως θεμελιώδους αρχής του ενωσιακού δικαίου περιβάλλοντος
- Νομική βάση για την θέσπιση της Οδηγίας-άρθρο 192 ΣΛΕΕ

Η Οδηγία 2004/35 για την περιβαλλοντική ευθύνη

- Η Οδηγία 2004/35/ΕΕ για την περιβαλλοντική ευθύνη ετέθη σε ισχύ στις 30.4.2004
- Η προθεσμία ενσωμάτωσης έληξε στις 30.4.2007 και είναι πλήρως εφαρμόσιμη από το 2010
- Η Οδηγία τροποποιήθηκε τρεις φορές:
- Α) Με την Οδηγία 2006/21, προκειμένου να συμπεριληφθεί στον κατάλογο των δραστηριοτήτων για τις οποίες εφαρμόζεται το καθεστώς αντικειμενικής ευθύνης η διαχείριση των αποβλήτων από μεταλλευτικές δραστηριότητες
- Β) Με την Οδηγία 2009/31 προκειμένου να συμπεριληφθεί στον κατάλογο των δραστηριοτήτων για τις οποίες εφαρμόζεται το καθεστώς αντικειμενικής ευθύνης η γεωλογική αποθήκευση άνθρακα
- Γ) Με την Οδηγία 2013/30, η οποία προσέθεσε στον ορισμό της περιβαλλοντικής ζημιάς στα ύδατα την περιβαλλοντική κατάσταση των θαλάσσιων υδάτων

Η Οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη 2004/35/ΕΕ-Σκοπός

- Ο κεντρικός σκοπός της οδηγίας : Να θεσπίσει ένα νομικό πλαίσιο μέσω της υιοθέτησης βασικών προδιαγραφών για την **πρόληψη της περιβαλλοντικής ζημιάς (στην περίπτωση του άμεσου κινδύνου πρόκλησης) και για την αποκατάσταση αυτής σε περίπτωση πρόκλησής της σε συγκεκριμένους φυσικούς πόρους (βιοποικιλότητα, έδαφος, νερό)**
- Συμβάλει επίσης στην **εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών και στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση σε περίπτωση διασυνοριακής ζημιάς**

Το καθεστώς ευθύνης της οδηγίας

- **Η Οδηγία θεσπίζει ένα «δημοσίου-διοικητικού δικαίου» καθεστώς ευθύνης και όχι ένα καθεστώς αστικής ευθύνης**
- Αφορά αποκλειστικά την αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημιάς και δεν περιλαμβάνει την αποκατάσταση παραδοσιακής ζημιάς (ζημιά λόγω πρόκλησης σωματικής βλάβης, περιουσιακές ζημιές και οικονομικές απώλειες)
- Η θέσπιση ενός **διπλού καθεστώτος ευθύνης**
- Α) Θέσπιση ενός καθεστώτος **αντικειμενικής ευθύνης** για τους φορείς **εκμετάλλευσης** δραστηριοτήτων που περιγράφονται στο Παράρτημα III και θεωρούνται επικίνδυνες για το περιβάλλον, το οποίο εφαρμόζεται για την πρόκληση περιβαλλοντικής ζημιάς στο έδαφος, το νερό και την βιοποικιλότητα
- Β) Θέσπιση ενός καθεστώτος **υποκειμενικής ευθύνης** για τους φορείς εκμετάλλευσης δραστηριοτήτων που δεν εμπίπτουν στο Παράρτημα III, εφόσον προκαλούν περιβαλλοντική βλάβη ή απειλή σε προστατευόμενα είδη και οικοτόπους και εφόσον αποδειχθεί ότι ενήργησαν με δόλο ή με αμέλεια
- **Η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ περιβαλλοντικής ζημιάς και σχετικής δραστηριότητας συνιστά πάντοτε απαραίτητη προϋπόθεση**

Το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας-ο προσδιορισμός της περιβαλλοντικής ζημιάς-1

- Καλύπτεται η ζημιά σε τρία είδη α) ζημιά στα προστατευόμενα είδη και στους φυσικούς οικοτόπους β) ζημιά στα ύδατα γ) ζημιά στο έδαφος
- Ως ζημιά προσδιορίζεται η μετρήσιμη δυσμενής μεταβολή φυσικού πόρου ή η μετρήσιμη υποβάθμιση υπηρεσίας που μπορεί να συμβεί άμεσα και έμμεσα (άρθρο 1 παρ.2)

Το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας-ο προσδιορισμός της περιβαλλοντικής ζημιάς-2

- Ως ζημιά στα προστατευόμενα είδη και τους φυσικούς οικοτόπους ορίζεται **οποιαδήποτε ζημιά έχει σημαντικά δυσμενείς συνέπειες για την επίτευξη ή τη συντήρηση της ευνοϊκής κατάστασης διατήρησης αυτών των οικοτόπων και ειδών**. Η αξιολόγηση των συνεπειών γίνεται με βάση τα κριτήρια που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα I της Οδηγίας
- Ως ζημιά στα ύδατα προσδιορίζεται **οποιαδήποτε ζημιά επηρεάζει δυσμενώς και σε σημαντικό βαθμό την οικολογική, χημική ή/και ποσοτική κατάσταση ή/και το οικολογικό δυναμικό των υδάτων**
- Στα ύδατα περιλαμβάνονται τα επιφανειακά, μεταβατικά, παράκτια και υπόγεια ύδατα, θαλάσσια χωρικά ύδατα και ΑΟΖ
- Ο προσδιορισμός της κατάστασης των υδάτων γίνεται με βάση τους σχετικούς Ορισμούς της Οδηγίας 2000/60 για τα ύδατα

Το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας-ο προσδιορισμός της περιβαλλοντικής ζημιάς-3

- **Ως ζημιά στο έδαφος ορίζεται οποιαδήποτε ρύπανση του εδάφους, η οποία δημιουργεί σοβαρό κίνδυνο δυσμενών συνεπειών για την ανθρώπινη υγεία ως αποτέλεσμα της άμεσης ή έμμεσης εισαγωγής εντός του εδάφους, επί του εδάφους ή στο υπέδαφος, ουσιών, παρασκευασμάτων, οργανισμών ή μικροοργανισμών**
- **Ζημιά στο έδαφος προκαλείται από : α) απόρριψη αποβλήτων β) απόρριψη εξορυκτικών αποβλήτων γ) αέριους ρύπους που εκπέμπονται από βιομηχανικές εγκαταστάσεις**
- **Έμμεση ζημιά : Επίσης, το ΔΕΕ στην υπόθεση C-129/16 έκρινε ότι η ατμοσφαιρική ρύπανση στο βαθμό που συνιστά άμεση απειλή ή προκαλεί ζημιά στο έδαφος, το νερό ή την βιοποικιλότητα συνιστά περιβαλλοντική ζημιά που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας (αιτιολογική σκέψη 4)**

Το ζήτημα της αιτιώδους συνάφειας-1

- **Το ζήτημα της αιτιώδους συνάφειας:** Κεντρικό ερώτημα είναι εάν είναι επιτρεπτό η αρμόδια εθνική αρχή να χρησιμοποιεί **τεκμήρια**, προκειμένου να αποδείξει την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ μιας συγκεκριμένης δραστηριότητας και της πρόκλησης περιβαλλοντικής ζημιάς.
- **Στην υπόθεση *ERG and Others I*, το Δικαστήριο έκρινε ότι επειδή σύμφωνα με την αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει», η υποχρέωση αποκατάστασης βαρύνει τους φορείς εκμετάλλευσης ανάλογα με τη συμμετοχή τους στην πρόκληση ρύπανσης ή στον κίνδυνο ρύπανσης, η αρμόδια εθνική αρχή μπορεί να τεκμαίρει την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας ως προϋπόθεση για την επιβολή μέτρων αποκατάστασης, εφόσον διαθέτει ευλογοφανείς ενδείξεις ικανές να στηρίζουν την υπόθεσή της, όπως είναι η εγγύτητα της εγκατάστασης του φορέα με τη διαπιστωθείσα ρύπανση και η αντιστοιχία μεταξύ των ρυπογόνων ουσιών που ανευρέθηκαν και των συστατικών που χρησιμοποιεί αυτός στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του.** (ΔΕΚ Case C-378/08, *ERG and Others*, 2010, σκέψεις 55-57)

Το ζήτημα της αιτιώδους συνάφειας-2

- Στην υπόθεση *ERG and Others II*, το Δικαστήριο έκρινε ότι η Οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη επιτρέπει σε εξαιρετικές περιστάσεις στις αρμόδιες εθνικές αρχές να επιβάλουν στους φορείς εκμεταλλεύσεων γαιών που βρίσκονται δίπλα στον αιγιαλό την λήψη μέτρων αποκατάστασης, ακόμη κι αν δεν αποδεικνύεται πλήρως η συμβολή τους στην πρόκληση της ρύπανσης. Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να αποσκοπούν στην μη χειροτέρευση της κατάστασης και να είναι τα απολύτως αναγκαία για την επίτευξη του στόχου (ΔΕΕ Case C-379/08 και C-380/08, *ERG and Others II*, σκέψη 78 και 83-86)
- Επίσης, στην υπόθεση *Túrkevei Tejtermelő Kft.*, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν αντιβαίνει στην Οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη εθνική ρύθμιση η οποία, πέραν των φορέων εκμετάλλευσης των ακινήτων όπου προκλήθηκε παράνομη ρύπανση, αναγνωρίζει ως εις ολόκληρον υπεύθυνους μιας τέτοιας περιβαλλοντικής ζημίας και τους κυρίους των εν λόγω ακινήτων, χωρίς να χρειάζεται να αποδειχθεί η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της συμπεριφοράς των εν λόγω κυρίων των ακινήτων και της διαπιστωθείσας ζημίας, υπό την προϋπόθεση ότι η κανονιστική αυτή ρύθμιση συνάδει προς τις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης, καθώς και προς κάθε σχετική διάταξη των Συνθηκών ΕΕ και ΛΕΕ και των πράξεων του παραγώγου δικαίου της Ένωσης.,(ΔΕΕ Case C-129/16, σκέψη 63)

Φορέας Εκμετάλλευσης: Κρίσιμη έννοια για τον προσδιορισμό του πεδίου εφαρμογής

- **Ορισμός του φορέα εκμετάλλευσης:** Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου το οποίο εκμεταλλεύεται ή ελέγχει την επαγγελματική δραστηριότητα (κοινοτικός ορισμός) ή όταν αυτό προβλέπεται από την εθνική νομοθεσία, αυτό στο οποίο έχει μεταβιβασθεί αποφασιστική οικονομική αρμοδιότητα όσον την οικονομική λειτουργία της σχετικής δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένου και του κατόχου σχετικής άδειας ή εξουσιοδότησης (εθνικός ορισμός)
- **Συμπέρασμα :** Ο φορέας εκμετάλλευσης είναι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που συνδέεται με τέτοιο τρόπο με την οικονομική δραστηριότητα, έτσι ώστε να ασκεί καθοριστική επιρροή στην ίδρυση, σύνθεση, λειτουργία ή διακοπή της επιχείρησης
- **-ΔΕΕ C-534/13**, Υπόθεση Fifa, σκέψη 42 –Καθοριστικός ο προσδιορισμός του φορέα εκμετάλλευσης που προκάλεσε την ζημιά για την εφαρμογή του καθεστώτος ευθύνης

Εξαιρέσεις από το καθεστώς ευθύνης της Οδηγίας

- Το άρθρο 4 θεσπίζει διάφορες κατηγορίες εξαιρέσεων
- **1^η κατηγορία:** Δεν καλύπτεται η περιβαλλοντική ζημιά που οφείλεται σε :
α) ένοπλη σύγκρουση, εχθροπραξίες ή εμφύλιο πόλεμο β) φυσικά φαινόμενα και γ) δραστηριότητες εθνικής άμυνας (άρθρο 4 παρ. 1 και 5)
- **2^η κατηγορία :** **Δεν καλύπτεται η περιβαλλοντική ζημιά που προκύπτει :** α) από συμβάντα που καλύπτονται από διεθνείς συμβάσεις, οι οποίες αναφέρονται στο Παράρτημα IV της Οδηγίας και αφορούν ζημίες οφειλόμενες **είτε στη ρύπανση από υδρογονάνθρακες είτε στη μεταφορά επικίνδυνων εμπορευμάτων**, (ζημίες ρύπανσης από πετρέλαιο, θαλάσσια μεταφορά επικίνδυνων και τοξικών ουσιών)
- β) η περιβαλλοντική ζημιά ή η επικείμενη απειλή από την χρήση πυρηνικής ενέργειας, παρότι στις σχετικές συνθήκες δεν υπάρχει σχετική πρόβλεψη για την αποκατάσταση περιβαλλοντικών ζημιών
- **3^η κατηγορία :** Δεν καλύπτεται η ζημιά **στην περίπτωση των διάχυτων πηγών ρύπανσης**

Η υποχρέωση για την λήψη προληπτικών μέτρων

- **Προληπτικά μέτρα:** Είναι τα μέτρα, τα οποία λαμβάνονται για την αντιμετώπιση γεγονότος, πράξης ή παράλειψης που προκαλεί επικείμενη απειλή περιβαλλοντικής ζημίας, ώστε να προληφθεί ή να ελαχιστοποιηθεί η εν λόγω ζημία (άρθρο 2 παρ.10)
- Α. Η υποχρέωση **ανάληψης προληπτικής δράσης από τον φορέα της εκμετάλλευσης** (άρθρο 5)
- Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν έχει ακόμη επέλθει περιβαλλοντική ζημιά, αλλά υπάρχει επικείμενη απειλή, **ο φορέας εκμετάλλευσης** θα πρέπει να προβεί στις ακόλουθες ενέργειες:
  - α) να λάβει αμελητί όλα τα απαραίτητα μέτρα πρόληψης
  - β) να ενημερώσει την αρμόδια αρχή
  - γ) να ακολουθήσει τις οδηγίες της αρμόδιας αρχής

Η υποχρέωση για την αποκατάσταση της ζημιάς

- **Μέτρα αποκατάστασης:** Είναι οποιαδήποτε δράση ή συνδυασμός δράσεων, συμπεριλαμβανομένων των ελαφρυντικών ή προσωρινών μέτρων για την αποκατάσταση, την επανόρθωση ή την αντικατάσταση των φυσικών πόρων ή και υπηρεσιών που υπέστησαν ζημία ή την εξασφάλιση εναλλακτικών δυνατοτήτων ισοδύναμων προς τους εν λόγω πόρους
- Υποχρεώσεις του φορέα εκμετάλλευσης :α) Να ενημερώσει άμεσα την αρμόδια αρχή για όλες τις πτυχές της ζημιάς β) να παράσχει συμπληρωματικές πληροφορίες γ) να ακολουθήσει τις οδηγίες της αρμόδιας εθνικής αρχής για τον άμεσο έλεγχο και τον περιορισμό της ζημιάς (αφαίρεση ή απομάκρυνση ρυπογόνων παραγόντων από το φυσικό περιβάλλον)
- δ) να καταρτίσει σχέδιο με τα πιθανά μέτρα αποκατάστασης, τα οποία θα υποβάλει στην αρμόδια εθνική αρχή για έλεγχο
- ε) να συνεργαστεί με την αρμόδια εθνική αρχή για τον καθορισμό του τρόπου εφαρμογής των μέτρων αποκατάστασης

Οι τρεις μορφές αποκατάστασης (παράρτημα II)- 1

- α) **Η πρωτογενής αποκατάσταση:** Συνίσταται στην λήψη των απαραίτητων μέτρων για την επαναφορά του φυσικού πόρου στην κατάσταση που ήταν πριν από την επέλευση του ζημιογόνου γεγονότος-Εμπεριέχει δράσεις που είναι αναγκαίες για την σταθεροποίηση του περιβάλλοντος και την μείωση ή την αντιστροφή των συνεπειών του ζημιογόνου γεγονότος
- β) **Η συμπληρωματική αποκατάσταση:** Στην περίπτωση που η πρωτογενής αποκατάσταση δεν μπορεί να οδηγήσει στην πλήρη επαναφορά του φυσικού πόρου στην προ ζημίας κατάσταση, επιλέγεται και η συμπληρωματική αποκατάσταση, η οποία παρέχει την δυνατότητα δημιουργίας ενός παρόμοιου φυσικού πόρου ή ισάξιων λειτουργιών ενός φυσικού πόρου με αυτές που επλήγησαν κατά προτεραιότητα στην πληγείσα περιοχή, αλλά και σε κάποια διαφορετική, η οποία είναι κατάλληλη για την υλοποίηση των συγκεκριμένων μέτρων

Οι τρεις μορφές αποκατάστασης (παράρτημα II)-2

- **γ) Αντισταθμιστική αποκατάσταση:** Αφορά τις προσωρινές απώλειες των φυσικών πόρων και καλύπτει το χρονικό διάστημα από την επέλευση της ζημιάς μέχρι και την επίτευξη πλήρους αποτελέσματος της πρωτογενούς αποκατάστασης. Στόχος των μέτρων αντισταθμιστικής αποκατάστασης είναι να βελτιωθεί η κατάσταση του πληγέντος φυσικού πόρου όσο διαρκεί η διαδικασία της πρωτογενούς αποκατάστασης

Υπεύθυνοι για την υλοποίηση των μέτρων πρόληψης και αποκατάστασης

- Σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ.1 , **υπόχρεος για την υλοποίηση των μέτρων πρόληψης και αποκατάστασης είναι ο φορέας της εκμετάλλευσης, ο οποίος αναλαμβάνει και το σχετικό οικονομικό κόστος**
- Στην περίπτωση που ο φορέας εκμετάλλευσης δεν λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα πρόληψης ή αποκατάστασης, τα εν λόγω μέτρα λαμβάνονται σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2 από **την αρμόδια εθνική αρχή, στην οποία απονέμονται καθοριστικές αρμοδιότητες** . Πρόκειται για υποχρέωση της αρμόδιας αρχής
- Η **αρμόδια εθνική αρχή συνιστά θεματοφύλακα του περιβάλλοντος, καθώς λόγω της φύσης της προσβολής και του χαρακτήρα του καθεστώτος της ευθύνης, εκπληρώνει μια αποστολή, η οποία δεν απαντάται στα καθεστώτα αστικής ευθύνης**

Υποχρεωτική απαλλαγή από το κόστος πρόληψης και αποκατάστασης

- Το άρθρο 8 παρ. 3 και 4 προβλέπει περιπτώσεις υποχρεωτικών και δυνητικών απαλλαγών από το κόστος των μέτρων αποκατάστασης
- Υποχρεωτικές απαλλαγές (άρθρο 8 παρ.3)- Το βάρος απόδειξης για την συνδρομή τους το φέρει ο φορέας της εκμετάλλευσης: α) απαλλάσσεται υποχρεωτικά από το κόστος των δράσεων πρόληψης και αποκατάστασης ο φορέας εκμετάλλευσης, όταν η ζημιά ή η επικείμενη απειλή προκλήθηκε από τρίτο (περίπτωση σαμποτάζ) και είχαν ληφθεί όλα τα ενδεδειγμένα μέτρα ασφάλειας κατά την λειτουργία της οικονομικής δραστηριότητας
- β) απαλλάσσεται επίσης όταν η ζημιά οφείλεται σε συμμόρφωση του φορέα της εκμετάλλευσης σε υποχρεωτική διαταγή ή εντολή δημόσιας αρχής

Οι δυνητικές απαλλαγές από το κόστος αποκατάστασης

- Το άρθρο 8 παρ. 4 προβλέπει την δυνατότητα δυνητικών απαλλαγών των φορέων εκμετάλλευσης αποκλειστικά και μόνον από το κόστος αποκατάστασης. Το βάρος απόδειξης το φέρει και στην περίπτωση αυτή ο φορέας της εκμετάλλευσης.
- **Δυνητικές απαλλαγές, τις οποίες μπορούν να θεσπίσουν τα κράτη-μέλη:**
  - α) απαλλάσσεται από το κόστος των μέτρων αποκατάστασης ο φορέας της εκμετάλλευσης στην περίπτωση που η ζημιά προκλήθηκε από εκπομπή ή συμβάν που προβλέπεται ρητά στην σχετική άδεια και είναι σύμφωνο με τους όρους αυτής (permit defense)-Κριτική για ασυμβατότητα με την αρχή ο ρυπαίνων πληρώνει
  - β) στην περίπτωση που η ζημιά προκλήθηκε από εκπομπή ή δραστηριότητα ή οποιαδήποτε τρόπο χρήσης προϊόντος στο πλαίσιο δραστηριότητας, εφόσον ο φορέας εκμετάλλευσης αποδείξει ότι δεν είχε πιθανολογηθεί ότι θα προκαλούνταν περιβαλλοντική ζημιά σύμφωνα με τις επιστημονικές και τεχνικές γνώσεις, οι οποίες ήταν διαθέσιμες κατά τον χρόνο που έλαβε χώρα η εκπομπή ή η δραστηριότητα

Χρηματοοικονομική ασφάλεια (άρθρο 14)

- Τα κράτη-μέλη λαμβάνουν μέτρα για να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη μέσω των αγορών χρηματοοικονομικής ασφάλειας, με στόχο να καταστεί δυνατή η χρήση χρηματο-οικονομικών εγγυήσεων από τους φορείς εκμετάλλευσης, προκειμένου να καλύψουν τις ευθύνες τους στο πλαίσιο της παρούσας Οδηγίας
- **-Δεν θεσπίζεται υποχρεωτική, αλλά προαιρετική χρηματο-οικονομική κάλυψη**
- **-Τα περισσότερα κράτη-μέλη προβλέπουν προαιρετική χρηματο-οικονομική κάλυψη**

Η αρμόδια εθνική αρχή

- Τα κράτη-μέλη είναι υποχρεωμένα να ορίσουν μια αρμόδια εθνική αρχή για την εφαρμογή της Οδηγίας
- Η εν λόγω αρχή θα πρέπει να είναι εξοπλισμένη με πολύ σημαντικές αρμοδιότητες και εξουσίες, οι οποίες συνίστανται:
  - α) στον εντοπισμό της ζημίας
  - β) στην εκτίμηση της σοβαρότητας της ζημίας
  - γ) στον καθορισμό των μέτρων αποκατάστασης
  - **δ) στην επιβολή στον φορέα εκμετάλλευσης της λήψης μέτρων πρόληψης ή στην υλοποίηση από την ίδια των εν λόγω μέτρων**
  - **ε) στην επιβολή στον φορέα εκμετάλλευσης της λήψης μέτρων αποκατάστασης ή στην υλοποίηση από την ίδια των εν λόγω μέτρων**

Αίτημα για ανάληψη δράσης και Πρόσβαση στην δικαιοσύνη

- **Άρθρο 12 (αίτημα για ανάληψη δράσης):**
  - Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο
    - α) επηρεάζεται ή ενδέχεται να επηρεαστεί από την περιβαλλοντική ζημία
    - β) έχει επαρκές έννομο συμφέρον για την λήψη απόφασης σχετικής με την περιβαλλοντική ζημιά ή γ) υποστηρίζει ότι επέρχεται προσβολή δικαιώματος, όπου το δικονομικό σύστημα του κράτους μέλους το απαιτεί ως προϋπόθεση, μπορεί να υποβάλει στην αρμόδια αρχή παρατηρήσεις σε σχέση με προκληθείσα ή επερχόμενη περιβαλλοντική ζημιά και να υποβάλει και σχετικό αίτημα για ανάληψη δράσης
- Σημείωση :** Οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ, οι οποίες πληρούν τις προϋποθέσεις της εθνικής νομοθεσίας, θεωρείται ότι είτε έχουν επαρκές έννομο συμφέρον είτε ότι παραβιάζεται σχετικό δικαίωμά τους

Άρθρο 13 (προσφυγή στην δικαιοσύνη): Δικαίωμα των ανωτέρω προσώπων να προσφύγουν στην δικαιοσύνη για τον έλεγχο της ουσιαστικής και διαδικαστικής νομιμότητας των πράξεων ή παραλείψεων της αρμόδιας αρχής

Συμπεράσματα

- Η Οδηγία θέσπισε ένα καινοτόμο εργαλείο για την πρόληψη και αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημιάς, το οποίο θεμελιώνεται στην αρχή ο «**ρυπαίνων πληρώνει**», αναγνωρίζει ένα σημαντικό ρόλο στις αρμόδιες αρχές και διαφέρει ουσιωδώς από τα καθεστώτα αστικής ευθύνης,
- **Αδυναμίες :** α) σημαντικό πεδίο εξαιρέσεων β) μη θέσπιση υποχρεωτικής χρηματο-οικονομικής ασφάλισης γ) διευρυμένη δυνατότητα απαλλαγών από την υποχρέωση ανάληψης του κόστους
- Στο πλαίσιο μιας σφαιρικής προσέγγισης συνιστά ένα σημαντικό εργαλείο, η αποτελεσματικότητα του οποίου μπορεί, παρά τις εγγενείς δυσκολίες, να βελτιωθεί